

Az életmód napjainkra elpusztult, de rekonstruálásra váró építészeti emlékei közösségek voltak, közhasznúak. A pajtáskertek pajtái, a sotoház (présház), a pálinkaház és a mosóházak a falu egykori szélein álltak. Szerkezeteikben és anyagukban a lakóházakhoz hasonlítottak.

A táj és a falu harmonikus egységét a tájalakító, gazdálkodó és építkező hollókői hadak, a nagycsaládok teremtették meg. Erkölcsei alapjuk a kölcsönös függés és a mértékletesség tiszteletben tartása és gyakorlása volt. Házukhoz hasonlóan, számukra a táj is közösségi tér volt. Tájhasználatuk sokszínű volt, helyet kapott benne a gyűjtögetés éppúgy, mint a vadászat, az állattartás, a földművelés és a kertészkedés. Száz esztendővel ezelőtt, mint Pintér Sándor tanulmányából ismerjük, egy palócra négyholdnyi föld jutott. Ebből egyet le kell vonnunk a legelőkre, községi terekre, utakra. A fentmaradt hátról egy ugarnak maradt, kétholdnyi föld pedig, amint Pintér Sándor szomorúan megjegyzi, még a Nílus termékeny partján is kevés a megélhetéshez. Hát még itt, ahol a domboldalakra futó sovány termőföldet csak a lejtőre merőleges bakhatazással lehet megvédeni a suvadástól, a lemosódástól, ahol a legelőkön egyre nagyobb foltokban jelennek meg a sziklakibúváások, mutatva a talajeróziót. Kemény és szívós munkát követelt itt meg az anyaföld a gazdálkodóktól. Ezért az egymást jól kiegészítő növény- és állattársulásokat részesítették előnyben, mai divatos szóval: az ökológiai és ökonómiai gazdálkodást.

Kovács Gergelyné

Hollókő műemléki rehabilitációjának építészeti koncepciója

A népi műemlékek helyreállítása során szerzett évtizedes gyakorlat, valamint a történeti városok – városrészek rekonstrukciós terveinek tanúságai alapján 1968-ban a palóc Hollókőre¹ készítettük el hazánkban az első falusi műemléki együttes rehabilitációs tervét. Ennek során elsőként négy főbb kérdéscsoportot vizsgáltunk meg. Jelesül:

- a történeti értékek feltárásáról, a korábbi anyagok kiegészítéséről, továbbá
- az Ófalu valamennyi épületének műszaki felméréséről gondoskodtunk, illetve
- az alig 730 fős kisközségben a lakosság szociális helyzetét, igényeit és prognosztizálható távlati lehetőségeit, valamint
- a település korábbi tervektől eltérő és újonnan kialakítható szerepkörét.

A szőlőhegy parcellái

¹A tervet – dr. Vargha László műemléki topográfiai munkája és Gazda Anikó rendezési terve alapján dr. Komjáthy Attila munkatársi közreműködésével – a szerző készítette.

Az előkészítési anyag értékelése alapján határoztuk meg az 55 lakóházat magába foglaló védett terület határait. Egyrészt arra törekedtünk, hogy az orsós községközpont településszerkezeti sajátosságai megmaradjanak, gazdagodjanak. Másrészt hogy a térbeli mozgás során a vizuális élményt a két faluvég rossz, új házai ne zavarják. A régi lakók megtartása érdekében a védett házak korszerűsítésére vázlatterveket készítettünk, ugyanakkor az idegenforgalom érdekeit, valamint a falu közösségi életét szolgáló épületeket is kijelöltük. Utóbbinál azt is figyelembe vettük, hogy a helyiek számára a századelőn kialakult térbeli mozgást idézzük fel. Egy-két helyen bontást, több esetben a foghíjak beépítését javasoltuk.

A *nagycsaládok* több házas telkeiből Hollókőn is kevés maradt meg. Ezeket a funkciók megfelelő csoportosításával igyekeztünk megmenteni. Javasoltuk a morfológiai adottságok megőrzését, a belső utak felújítását, a közvilágítás korszerűsítését, a közműhálózat kiépítését. Kimutattuk, hogy a település, valamint a környező történeti, táji adottságok hagyományos kapcsolata – a falu, az ún. pusztaszőlő, a Gond-hegy és a Szár-hegyet koronázó kővár – csak az egységes védelemre vonatkozó javaslatunk elfogadása esetén őrizhető meg.

Mendele Ferenc

A vár helyreállítása

A helyreállításhoz szinte teljesen mondható régészeti feltárás birtokában kezdhettünk. A régészeti feltárásokat az Országos Műemléki Felügyelőség 1966-ban kezdte, és négy éven át folytatta. Az ásatások befejeztével tisztázhattuk a vár építéstörténetét.

A Hollókői vár (Kovács Gergely felvételei)

A belső tornyos, szabálytalan alaprajzú vár magja a szabályos ötszögű, négyszintes öregtorony, amely a XIII. században épülhetett, amit akkor csak palánk vehetett körül. A XIV. században az alsó várudvart övező, a tornyot legkönnyebben megközelíthető pontján védő vastag várfalat, az elfalazásban megmaradt farkasvermet és egyszerű kapuvédeművet, az észak felé nyúló alsó falszorost, a felső vár két szintjét építették meg. Az alsó udvar és felső vár közti nagy szintkülönbséget felfeljáróval hidalhatták át.

Milyen lehetett ekkor a felső vár? Bejárati szintjét nagyméretű, faragott kövekkel keretezett kapuján közelíthették meg. Az előtérből két hatalmas pince – fagerendás földemmel – nyílt, amelynek szellőzői a felső – ekkor még osztatlan – udvarocskába vezettek. Ide gótikus ajtón, sziklába vájt lépcsőn át jutottak. A pincék fölé keletre lakószárny, délnyugatra külön ciszternás helyiséggel konyha épült. A ciszternát, akárcsak az alsó udvar nagy ciszternáját, sziklába vésték és mívesen faragott